

เทคนิคการประเมินโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ

รศ.ดร.ส.วาสนา ประवालพฤกษ์*

บทนำ

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในหมวด 6 มาตรฐานและ การประกันคุณภาพการศึกษา ได้กล่าวถึงการประเมินผลการจัดการศึกษา เพื่อสนับสนุนระบบ การประกันคุณภาพการศึกษาที่ประกอบด้วย ระบบการประกันคุณภาพภายใน (มาตรา 48) และ ระบบการประกันคุณภาพภายนอก (มาตรา 49) มีใจความสำคัญดังนี้

มาตรา 48 ให้นำหน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร การศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง...และเปิดเผยต่อสาธารณชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนา คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

มาตรา 49 ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็น องค์กรมหาชน ทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอกและทำการประเมินผล การจัดการศึกษา เพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา...

หากพิจารณาตามมาตราทั้งสองนี้ จะเห็นว่า รูปแบบและเทคนิคการประเมินที่เหมาะสม ตามนัยแห่งพรบ.นี้ น่าจะเป็นการประเมินโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นวิธีการประเมินที่เก่าแก่ที่สุดวิธี หนึ่ง มีการใช้อย่างแพร่หลายในวงการการศึกษาเพื่อพิจารณาตัดสินคุณภาพของการศึกษาโดยรวม เช่น คุณภาพสถานศึกษา คุณภาพของหลักสูตร หรือคุณภาพของการศึกษาเฉพาะด้าน เฉพาะ เรื่อง เช่นการตัดสินคุณภาพของโครงการ ผลผลิตหรือกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งการประเมินประเภทนี้ จะใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านทำการประเมิน การประเมินคุณภาพของหลักสูตรจะประเมินโดยใช้ ผู้เชี่ยวชาญหลักสูตร โดยใช้วิธีการสังเกตกิจกรรม ตรวจสอบเนื้อหา ผลของหลักสูตรและหลักฐาน เกี่ยวข้องอื่น ๆ เก็บรวบรวมข้อมูลให้ครอบคลุมเพื่อที่จะประเมินคุณภาพของหลักสูตรต่อไป

แม้ว่าการตัดสินใจโดยผู้เชี่ยวชาญอาจใช้วิธีการประเมินแบบอื่น แต่วิธีการนี้ก็แตกต่าง จากวิธีอื่น คือ เน้นความไว้วางใจในความชำนาญของผู้เชี่ยวชาญ ในฐานะที่มีวิธีการหรือ กลยุทธ์ในการประเมิน ดังนั้นผลการประเมินจะขึ้นอยู่กับตัวผู้ประเมินเองว่ามีความเชี่ยวชาญ เพียงใด มีเนื้อหาสาระหรือขั้นตอนการประเมินอย่างไร กระบวนการประเมินอาจใช้การสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิหรือคณะผู้ตรวจการ ซึ่งการประเมินโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญมักจะกระทำโดยมีองค์กร รับรอง การประเมินสถาบันหรือบุคคลจะใช้ตัวแทนจากรัฐบาลหรือระดับประเทศ เช่น การประเมินสมรรถภาพของผู้สอนเพื่อเลื่อนตำแหน่ง การประเมินหรือตรวจสอบบทความที่ นำเสนอในวารสาร การตรวจเยี่ยมโครงการในสถานศึกษาตามความประสงค์ของเจ้าของโครงการ

* ภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รูปแบบของการประเมิน

การประเมินหรือตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญอาจแบ่งได้เป็น 5 รูปแบบคือ

1. การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญอย่างเป็นทางการ
2. การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญอย่างไม่เป็นทางการ
3. การประเมินโดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเฉพาะกิจ
4. การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะกิจรายบุคคล
5. การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญอย่างอิสระ (การวิพากษ์)

รูปแบบที่ 1 การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญอย่างเป็นทางการ

การประเมินแบบนี้ประกอบด้วยโครงสร้างคณะผู้เชี่ยวชาญหรือองค์กรที่ตั้งขึ้นมาเพื่อตรวจสอบ โดยกำหนดบทบาทหน้าที่แนวปฏิบัติที่ชัดเจน มีมาตรฐานการประเมินที่แน่นอน มีการกำหนดระยะเวลาหรือช่วงเวลาในการประเมินที่แน่นอน การตัดสินใจหรือการประเมินมาจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญหลายคน และผลของการประเมินจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ตัวอย่างของการประเมินรูปแบบนี้คือ การประเมินเพื่อรับรองวิทยฐานะ (Accreditation)

สริปเวน (Scriven, 1984) อธิบายถึงลักษณะของการรับรองวิทยฐานะของสถาบันว่าควรกล่าวถึงสิ่งต่าง ๆ หรือประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1. มีมาตรฐานที่ประกาศอย่างชัดเจน
2. มีหลักฐานการประเมินตนเองโดยสถาบัน
3. มีทีมผู้ประเมินจากภายนอก
4. มีการตรวจเยี่ยมเป็นระยะ
5. มีรายงานจากทีมตรวจเยี่ยมพร้อมความคิดเห็นและคำแนะนำ
6. มีการตรวจสอบรายงานโดยทีมผู้ประเมินเฉพาะด้าน
7. มีรายงานครั้งสุดท้ายและตัดสินรับรองวิทยฐานะจากสถาบันหรือองค์กรวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง เช่น การประเมินมหาวิทยาลัยเอกชน องค์กรที่จะตัดสินรับรองวิทยฐานะควรอยู่ภายใต้ทบวงมหาวิทยาลัย

ผลจากการประเมินเพื่อรับรองวิทยฐานะจะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสถาบัน ทั้งนี้หากยังไม่ได้รับการตัดสินรับรองวิทยฐานะ โรงเรียนหรือสำนักงานจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นผลของการประเมิน แต่หากไม่มีการเปลี่ยนแปลง จุดมุ่งหมายของการรับรองวิทยฐานะก็ไม่บรรลุผล

รูปแบบที่ 2 การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญอย่างไม่เป็นทางการ

ระบบการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญทั้งหลาย มีโครงสร้างและแนวทางดำเนินงานโดย

ผู้ตรวจสอบหลายคน แต่บางครั้งก็ไม่ได้กำหนดมาตรฐานไว้อย่างชัดเจน แต่จะมีแนวทางกว้าง ๆ ให้ปฏิบัติตาม หรือไม่กำหนดเวลาตรวจสอบที่แน่นอน ตัวอย่างของการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญอย่างไม่เป็นทางการ เช่น การตัดสินการเลื่อนตำแหน่ง การประเมินเช่นนี้โดยทั่วไปเป็นไปตามโครงสร้างและกระบวนการที่เป็นระบบ นำเสนอโดยผู้เชี่ยวชาญในอาชีพเดียวกันหลายคน และการประเมินนี้จะมีผลต่อสถานภาพของผู้ถูกตรวจสอบแต่ละคน บางครั้งการกำหนดระยะเวลาก็ได้รับการกำหนดไว้ เช่น นโยบายของมหาวิทยาลัยต้องตรวจสอบทุก 5 ปี แก่บุคคลที่มีระดับต่ำกว่าศาสตราจารย์ หรือผู้สอนในมหาวิทยาลัยในระดับต่าง ๆ การตรวจสอบอาจทำให้ผู้ถูกตรวจสอบแจ้งความจำนงว่า มีความพร้อมเมื่อใด คณะผู้ตรวจสอบอาจใช้มาตรฐานที่กำหนดไว้ล่วงหน้า หรือพัฒนาขึ้นโดยคณะกรรมการเป็นคราว ๆ ไป

ในบางกรณีการตรวจสอบเอกสารต้นฉบับที่จะลงในวารสารเชิงวิชาการต่าง ๆ โดยบุคคลในอาชีพเดียวกัน ก็เป็นตัวอย่างของการตรวจสอบแบบไม่เป็นทางการ บางทีบทความในวารสารจะใช้ผู้ตรวจสอบหลายคน ตรวจสอบเนื้อหาในต้นฉบับตามความชำนาญในเรื่องนั้น หรือบางครั้งนำส่งกรรมการตรวจสอบ ทั้งนี้มาตรฐานและโครงสร้างการตรวจสอบจะเปลี่ยนไปตามการกำหนดของบรรณาธิการมากกว่าที่จะกำหนดตายตัวลงไป และบางครั้งอาจใช้กรรมการเฉพาะกิจ ดังจะอธิบายในรูปแบบต่อไป

รูปแบบที่ 3 การประเมินโดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเฉพาะกิจ

การประเมินโดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเฉพาะกิจ ไม่เหมือนกับการประเมิน 2 รูปแบบที่กล่าวมาแล้วในลักษณะของการประเมินโดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเฉพาะกิจ มักจะเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมที่ไม่ใช่สภาวะปกติ เป็นการประเมินในกรณีพิเศษ เป็นครั้งคราว หรือเป็นวาระพิเศษ ทั้งนี้อาจเป็นในวาระระดับชั้น เร่งด่วน เช่น การประเมินในสภาวะเหตุการณ์ไม่สงบ หรือเป็นเหตุการณ์ในแง่ดี เช่นการประเมินเพื่อยกย่อง ประกาศเกียรติคุณ โดยทั่วไปการประเมินแบบนี้ ไม่มีโครงสร้างที่เป็นระบบในการประเมินและไม่ใช้มาตรฐานที่กำหนดไว้ล่วงหน้า และมักจะเป็นการประเมินครั้งเดียวในทันที ด้วยข้อจำกัดของเวลาและข้อมูล หรืออาจเป็นกรณีพิเศษที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว โดยหน่วยงานที่มีหน้าที่เฉพาะอาจมอบหมายตรวจสอบให้ทีมประเมินเฉพาะกิจทำหน้าที่แทน ตัวอย่างของการประเมินในลักษณะนี้ เช่นคณะผู้ตรวจสอบของหน่วยงานต้นสังกัดหรือแหล่งทุน คณะผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นต้น

คณะผู้ตรวจสอบของหน่วยงานต้นสังกัดหรือแหล่งทุน

หน่วยงานที่เป็นต้นสังกัดหรือแหล่งทุนจะใช้คณะกรรมการตรวจสอบข้อเสนอหรือแผนงานที่ถูกเสนอ เพื่อการตรวจสอบหรือขอทุน ผู้ตรวจสอบจะให้ข้อเสนอแนะ ข้อเสนอแนะในแต่ละแผนงาน และประชุมพบกันเพื่ออภิปรายแก้ไขความแตกต่างในความคิดและความเข้าใจ แนวทางและวิธีการตรวจสอบประกอบด้วย

- 1) ขั้นตอนการเตรียม มีกิจกรรมสำคัญคือ การเลือกคณะผู้ตรวจสอบหรือประเมิน (คุณสมบัติของผู้ตรวจสอบ) การกำหนดโครงสร้างคณะผู้ตรวจสอบ การกำหนดโครงสร้างรายละเอียดและเครื่องมือที่จะตรวจสอบ การเตรียมและฝึกผู้ตรวจสอบในการใช้เครื่องมือ
- 2) การดำเนินการตรวจสอบ มีกิจกรรมที่สำคัญคือ ผู้ตรวจสอบแต่ละคนดำเนินการประเมินอย่างอิสระ ประชุมคณะกรรมการเพื่อลงสรุปการประเมินโดยพยายามขจัดความลำเอียงหรืออคติ
- 3) สรุปผลการประเมิน โดยการประชุมร่วมกันระหว่างคณะผู้ประเมินและผู้ถูกประเมิน เพื่อการอภิปรายและลงสรุปร่วมกัน

คณะผู้ทรงคุณวุฒิ

คณะผู้ทรงคุณวุฒิ เช่น คณะกรรมการแห่งชาติเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา สมาชิกของคณะนี้ได้รับการแต่งตั้งเนื่องจากมีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในสาขาที่จะประเมิน หน้าที่ตรวจสอบสถานการณ์ที่เป็นกรณีพิเศษ จัดทำเอกสารจากข้อสังเกตและให้ข้อเสนอแนะ ความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒิ มีความสำคัญต่อความน่าเชื่อถือของข้อมูล ในระดับท้องถิ่นที่ใช้คณะกรรมการเฉพาะกิจในการประเมิน สมาชิกในคณะต้องมีความเชี่ยวชาญไม่น้อยกว่าผู้เชี่ยวชาญระดับประเทศ ไม่ว่าผู้ประเมินจะมีชื่อเสียงระดับภูมิภาคหรือระดับประเทศ คำแนะนำของทีมประเมินเฉพาะกิจหรือคณะผู้ทรงคุณวุฒิ จะมีผลกระทบมากมายหรือไม่ได้รับความสนใจในการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับองค์กรในสังคมที่จะติดตามผล คำแนะนำของคณะผู้ทรงคุณวุฒิ หรือเป็นเพียงรายงานตามระเบียบเท่านั้น

รูปแบบที่ 4 การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะกิจรายบุคคล

เอตทัคคะในสาขาเฉพาะต่าง ๆ เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับในสาขาวิชานั้น ว่าสามารถแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี การจ้างที่ปรึกษาเป็นรายบุคคลเพื่อตรวจสอบและประเมินโครงการทางการศึกษา ตลอดจนกิจกรรมเป็นเรื่องปกติสามัญที่ใช้เพื่อประกันคุณภาพหรือให้การยอมรับ (accreditation) ในกิจกรรมที่ปฏิบัติ การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญเป็นกระบวนการสำคัญในการประเมินตำรา สื่อการสอน หรือแบบฝึกหัดแบบทดสอบที่สร้างขึ้น ซึ่งวัสดุทางการศึกษาเหล่านี้สามารถส่งไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบได้โดยไม่จำเป็นต้องถูกประเมินโดยตรงแบบตัวต่อตัวกับผู้สร้างผลงาน ณ จุดปฏิบัติการ

การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะกิจรายบุคคลนั้น เป็นการประเมินที่เจ้าของผลงานหรือเจ้าของโครงการได้แสดงความจำนงให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินผลงานของตนเอง โดยมีจุดประสงค์เฉพาะอย่างที่ต้องการ เช่น เพื่อให้คำแนะนำ แก้ไขหรือเพื่อแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ประกอบการตัดสินใจ เป็นการประกันคุณภาพหรือการรับรองคุณภาพของงานนั้น ๆ โดยใช้คุณวุฒิและประสบการณ์ของผู้ประเมินเป็นหลักประกัน

รูปแบบที่ 5 การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญอย่างอิสระ (การวิพากษ์)

การประเมินในรูปแบบที่ 5 นี้จะมีความคล้ายคลึงกับรูปแบบที่ 4 กล่าวคือ ใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะกิจ เสนอความคิดเห็นเป็นรายบุคคลเพียงแต่ว่ารูปแบบนี้ผู้เชี่ยวชาญอาจเสนอตัวเองเข้าไปประเมินอย่างเปิดเผยในลักษณะของการวิพากษ์วิจารณ์ (review) ผลการประเมินมักจะพิมพ์เผยแพร่ในที่สาธารณะทั่วไป เช่น ตามวารสารทางวิชาการต่าง ๆ หรือการนำเสนอต่อที่ประชุมทางวิชาการ

การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญและการวิจารณ์ทางการศึกษานั้น บทบาทของผู้ประเมินหรือผู้วิจารณ์คล้ายคลึงกับนักวิจารณ์ภาพยนตร์ ศิลปะและหนังสือที่เป็นตัวอย่างของการใช้ความรู้ความชำนาญโดยตรง แสดงความคิดเห็นซึ่งอาจจะสอดคล้องกับสายตาของคนส่วนมาก หรือขัดแย้งกับความคิดเห็นของคนบางกลุ่ม ซึ่งอาจจะเป็นความผิดพลาดหรือความบกพร่องของการประเมิน การประเมินอาจเป็นการเสนอความคิดเห็นแบบตรงไปตรงมา เช่น นักวิจารณ์ละครอาจประเมินละครโดยสรุปเพียงว่า ละครนี้มีความผิดพลาดเพียงประการเดียวคือการเปิดม่านเล่นละครเรื่องนี้ แต่ทางการศึกษาการประเมินเพียงเท่านั้นจะไม่มีประโยชน์ เพราะไม่ได้เสนอแนะว่าควรแก้ไขปรับปรุงอย่างไร นักวิจารณ์ทางการศึกษามีลักษณะเช่นเดียวกับนักวิจารณ์ศิลปะ คือการนำเอาความชำนาญไปใช้ประเมินคุณภาพทางการศึกษา โดยเน้นคุณลักษณะที่สำคัญมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์และไม่เป็นวิทยาศาสตร์ การประเมินวิธีนี้ต้องอาศัยภาวะความเป็นผู้เชี่ยวชาญและการแสดงความคิดเห็น ซึ่งภาวะความเป็นผู้เชี่ยวชาญเป็นศิลปะของการประเมินที่ไม่จำเป็นต้องเป็นความชอบหรือความเห็นด้วย-ไม่เห็นด้วย ของสิ่งที่ประเมิน แต่จะต้องมีหลักการในการเสนอความสัมพันธ์และคุณภาพของสิ่งที่ประเมิน ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาจะต้องระมัดระวังในความซับซ้อนในระบบการศึกษาและความเข้าใจในหลักการวิเคราะห์ ซึ่งเป็นผลจากประสบการณ์ที่ได้สะสมมาเปรียบกับการทดสอบไวน์ของนักชิมไวน์ที่ต้องใช้ประสบการณ์ส่วนบุคคลที่สั่งสมมาชั่วชีวิตของผู้ประเมินนั้น จึงจะสามารถบอกความแตกต่างว่าสิ่งใดสำคัญสำหรับไวน์ การใช้เทคนิควิธีทำให้สังเกตเห็นคุณภาพ เช่น น้ำไวน์ สี กลิ่น รส และความจำเกี่ยวกับรสชาติของไวน์ประเภทต่าง ๆ เพื่อตัดสินคุณภาพของไวน์ของนักวิจารณ์ ทำให้เขาสามารถแยกแยะคุณภาพไวน์ที่นักดื่มทั่ว ๆ ไปไม่สามารถทำได้ ดังนั้นคุณภาพของการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะกิจรายบุคคลนี้ จึงขึ้นอยู่กับคุณวุฒิและประสบการณ์ของผู้ประเมินโดยตรง

การประเมินทางการศึกษาในลักษณะการวิจารณ์โดยผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษานั้น ตัวผู้ประเมินคือเครื่องมือ คือผู้วิเคราะห์ คือผู้ตัดสินใจ ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นภายในจิตใจ ความคิดของผู้ประเมิน เปรียบได้กับกระบวนการประเมินของนักวิจารณ์ทางศิลปะหรือนักชิมไวน์ ประสบการณ์และการฝึกฝนของผู้เชี่ยวชาญนั้น ๆ คือหนังสือรับรองผลการประเมิน เป็นสิ่งชี้ขาดคุณภาพของการประเมิน การวิจารณ์หนังสือ ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันในแนวคิดของแต่ละบุคคล แต่ก็มีคล้ายกันพอที่จะนับเป็นแนวการประเมินหรือการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญที่เชื่อถือได้

การเปรียบเทียบรูปแบบของการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ

จากรูปแบบการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 รูปแบบที่กล่าวมาแล้ว สามารถสรุปการเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของรูปแบบในประเด็นต่าง ๆ คือ ความชัดเจนของโครงสร้าง การกำหนดเกณฑ์มาตรฐาน การกำหนดระยะเวลาในการประเมิน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากผลการประเมิน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงการเปรียบเทียบรูปแบบการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ

รูปแบบ	มีโครงสร้างชัดเจน	มีเกณฑ์มาตรฐาน	มีการกำหนดเวลา	มีความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญหลายคน	มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากผลการประเมิน
รูปแบบที่ 1 ผู้เชี่ยวชาญอย่างเป็นทางการ	มี	มี	มี	มี	เกิดขึ้นเสมอ
รูปแบบที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญอย่างไม่เป็นทางการ	มี	แทบจะไม่มี	บางครั้ง	มี	เกิดขึ้นเสมอ
รูปแบบที่ 3 ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะกิจ	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	มี	เกิดขึ้นบางครั้ง
รูปแบบที่ 4 ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะกิจรายบุคคล	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	เกิดขึ้นบางครั้ง
รูปแบบที่ 5 ผู้เชี่ยวชาญอิสระ (การวิพากษ์)	ไม่มี	แทบจะไม่มี	ไม่มี	บางครั้ง	เกิดขึ้นบางครั้ง

การประยุกต์ใช้ในการศึกษา

การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญได้นำมาใช้อย่างกว้างขวางในการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของการปฏิรูปการศึกษาที่เน้นการสร้างเชื่อมั่นในคุณภาพของการจัดการศึกษา สถานศึกษาจะต้องแสดงภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ (accountability) ให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด และมีระบบการสร้างเชื่อมั่น ความพึงพอใจของชุมชน สังคมและผู้ปกครอง (accreditation) ว่าผู้จบการศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด โดยมีองค์กรภายนอกเป็นผู้รับรองมาตรฐาน กิจกรรมการประเมินลักษณะนี้เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะใช้การประเมินโดยใช้

ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมีหลายลักษณะ สามารถประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวาง อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีรูปแบบที่ชัดเจนหรือไม่มีรูปแบบ ใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลที่มีความเป็นเอตทัคคะในวิชาชีพนั้น ๆ ตลอดจนการประเมินที่เป็นวิทยาศาสตร์ ใช้ข้อมูลเชิงปริมาณและการประเมินเชิงคุณภาพ โดยทั่วไปการประเมินนี้มักจะทำให้การรับรองวิทยฐานะหรือการให้คำรับรองว่าผ่านการประเมินตามมาตรฐานแล้ว ซึ่งมีรูปแบบแตกต่างกัน 2 รูปแบบคือ การรับรองสถาบันจากองค์กรภายนอก และการตรวจสอบคุณภาพภายในองค์กรเอง

นอกจากนั้น ในการประเมินโครงการส่วนบุคคล ผลงานส่วนบุคคลหรือโครงการของหน่วยงาน การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญก็ถูกนำมาใช้ในการประเมินเพื่อรับรองโครงการเฉพาะกรณี เช่น โครงการเฉพาะสาขาวิชาหรือโครงการเฉพาะวิชาชีพ กระบวนการรับรองเฉพาะกรณีนี้ค่อนข้างจะเจาะจง เข้มงวด และมีกฎเกณฑ์มากกว่ากระบวนการรับรองสถาบัน ทั้งนี้เนื่องจากมาตรฐานวิชาชีพมักจะมีสมาคมวิชาชีพควบคุมอยู่ เช่น สมาคมจิตวิทยาการศึกษา สมาคมกุมารแพทย์ เป็นตัวอย่างที่ดีของการรับรองโดยตัวแทนผู้เชี่ยวชาญเอกชนหรือผู้เชี่ยวชาญของทางราชการเช่น ครูสภา เป็นต้น

ในการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญเช่น การตรวจสอบภายในสถาบัน แผนกหรือโครงการนั้น ไม่เพียงแต่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจภายในองค์กร แต่ยังมีประโยชน์ในการจัดสรรเงินทุน โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องการประหยัดงบประมาณและอาจให้คำแนะนำให้โครงการนั้นได้รับการตรวจสอบ โดยคณะกรรมการการศึกษาระดับสูงกว่า หรือบางหน่วยงานอาจให้คณบดีหรือนักศึกษาที่มีชื่อเสียงเข้าไปประเมินหน่วยงานที่จะได้รับรางวัลต่าง ๆ อย่างไรก็ตามเพื่อรับประกันความมั่นใจในผลของการประเมิน เช่นการประเมินผลงานทางวิชาการส่วนบุคคล หรือการรับรองวิทยฐานะของสถาบันการศึกษา การประเมินนั้นควรมีการรับรองจากผู้ประเมินอิสระอย่างน้อย 3 แหล่ง

จุดเด่นและข้อจำกัดของการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ

การใช้ผู้เชี่ยวชาญประเมินจะเน้นบทบาทการตัดสินใจของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในการประเมิน ปฏิภาณไหวพริบและความสนใจต่อมาตรฐานที่ถูกนำมาใช้ในการตัดสินใจโครงการทางการศึกษา ในทางกลับกันบ่อยครั้งที่ผู้ประเมินให้การตัดสินใจที่สะท้อนให้เห็นว่าเป็นอคติส่วนตัว ทำให้บางคนตั้งข้อสังเกตว่า เป็นความชำนาญที่ทักทักเอาเองของผู้ประเมิน ซึ่งเป็นจุดอ่อนที่อันตรายอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญมีจุดแข็งและจุดอ่อนต่างกัน ระบบการตรวจสอบแบบเป็นทางการเช่น การรับรองวิทยฐานะมีจุดเด่นหลายประการ เช่น

- ไม่มีการกำหนดน้ำหนักความสำคัญของการจัดมาตรฐาน
- การมีเป้าหมายการประเมินที่แน่นอน ทำให้แยกการตรวจสอบออกจากผลข้างเคียงได้
- ความลำเอียงอาจมีผลต่อการประเมิน
- โดยวิธีการนี้ทำให้ป้องกันการวิจารณ์ที่รุนแรงได้

นอกจากนี้ ยังมีจุดแข็งและข้อจำกัดที่นักวิชาการต่าง ๆ (Worthen. 1983 ; Worthen and White. 1986 ; House and Others. 1980) เสนอว่า การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญจะไม่ได้มากไปกว่าคนธรรมดาที่เดินเข้าไปในโรงเรียน โดยไม่มีข้อมูลมากมายอะไร เพียงเดินเตร่ผ่านโรงเรียนและออกจากโรงเรียนด้วยข้อมูลเล็กน้อยแล้วสรุปความเห็นบนพื้นฐานลำเอียงที่คิดไว้ก่อน

ปัญหาเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือในผลการตัดสินและความน่าเชื่อถือของคณะกรรมการตรวจสอบมีความเกี่ยวข้องกันเมื่อมีการประเมินโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ เพราะว่าผลการประเมินขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญและความคิดของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน ไม่ว่าจะเป็นการทำงานคนเดียวหรือเป็นกลุ่ม ปัญหาความแตกต่างกันในผลการประเมินย่อมจะเกิดขึ้นได้ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถูกแทรกแซงจากอคติภายนอก อย่างไรก็ตาม หากผู้ถูกประเมินได้มีการพบปะพูดคุยกับผู้ประเมินอย่างเปิดเผย ข้อคิดเห็นที่แตกต่างกันย่อมจะได้รับการพิจารณาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างกันที่สุดในที่สุด

นอกจากนี้การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญในรูปแบบที่ 5 การประเมินโดยใช้นักวิจารณ์และบทวิจารณ์ ยังมีจุดแข็งและข้อจำกัดที่แตกต่างออกไปจากการประเมินโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญลักษณะอื่น ๆ การประเมินโดยใช้นักวิจารณ์มีจุดสำคัญที่สุดอยู่ที่การแปลข้อสังเกตมาเป็นคำบรรยายเกี่ยวกับคุณภาพทางการศึกษา ความเชี่ยวชาญเฉพาะ ประสบการณ์และความสามารถของผู้วิจารณ์มีบทบาทอย่างยิ่งในการประเมิน

เอกสารอ้างอิง

- House, E. R. and Others. (1984) "The Adversary Nearing as a Public Forum"
- Scriven, M. (1984) "Evaluation Ideologies" In R. F. Connor and Others, (eds.)
Evaluation Studies Review Annual. (Val. 9) Sage : Beverly Hills, California.
- Worthen, B. R. (1983) **Onsite Evaluation Guidelines and Procedures : A manual for onsite evaluators.** Utah State Office of Education : Salt Lake City, Utah.
- Worthen, B. R. and J. R. Sanders. (1987) **Educational Evaluation.** Longman, New York.
- Worthen, B. R. and K. R. White. (1986) **Evaluating Educational and Social Programs : Guidelines for Proposal reviews, on site evaluation, evaluation contracts and technical assistance.** Kluwer – Nijhoff, Boston : Massachusetta.